

KONCEPCIA KATECHIZÁCIE NA SLOVENSKU (Podľa *Všeobecného direktória pre katechizáciu – VDK*)

Ponúkame tento dokument KBS, biskupom ako prvým zodpovedným za katechézu a miestnym cirkvám ako **orientáciu** pre smerovanie katechézy v rámci procesu evanjelizácie a ako pomôcku pre vytvorenie jej štruktúry. Zároveň má slúžiť ako smernica (pomôcka) pre vypracovanie i zavedenie Diecézneho katechetického projektu (DKP), ako súhrnu toho, čo partikulárna cirkev poskytuje v oblasti katechézy.

1. Cieľ koncepcie katechizácie

Na Slovensku sa javí čoraz väčšia potreba určiť **smer vývoja** katechizácie, jej súvis s inými činnosťami Cirkvi. Koncepcia dáva prehľad o úlohách, ktoré nás čakajú.

Koncepcia katechézy má za cieľ byť školou viery, nácvikom a osvojovaním si celého kresťanského života, osobné primknutie sa ku Kristovi (VDK 30). Katechéza nie je len vyučovanie (VDK 29). Podmieňuje výber a organizáciu jej poznávacieho i skúsenostného obsahu a spôsobu správania. Upresňuje jej adresátov a určuje pedagogický postup (VDK 35).

2. Analýza situácie – znamenia čias

Je potrebné si všimnúť znamenia časov, tj. situáciu, v ktorej sa nachádzame (VDK 31-32). Je preto potrebné vypracovať serióznú analýzu situácie. K zisteniu stavu môžeme využiť **skúsenosti** pri príprave **diecéznych synod**, prieskumy verejnej mienky, štatistického úradu o hodnotách, ktoré vyznávajú ľudia dlhšie výskumy Cirkvi...

Zistenie by malo **naznačiť víziu**, akým spôsobom oslovit' katechizovaných, ktorí sú čoraz viac pod vplyvom pluralizmu. Hlbšia analýza sa môže vykonávať cez DKS, cez učiteľov náboženstva a cez študentov fakúlt, na ktorých naši zástupcovia prednášajú. Je potrebné tiež zohľadniť vplyv vstupu SR do EÚ, prehodnotiť, čo prevziať z našej kresťanskej tradície, čo vytvára identitu slovenského národa, ako aj zohľadniť odkaz Svätého Otca nášmu národu.

3. Evanjelizačný proces

Má tieto **fázy**: – svedectvo kresťanského života, – dialóg a uskutočňovanie lásky, – prvé ohlasovanie a pozvanie k obráteniu, – katechumenát a uvádzanie do kresťanského života, – vytváranie kresťanského spoločenstva pomocou iniciačných sviatostí (AG 6 – Ad gentes, VDK 47-48).

Z pohľadu pastoračného pôsobenia a viery adresátov sa evanjelizačný proces člení na **etapy**: – misijné pôsobenie na neveriacich a ľahostajných, – katecheticko-iniciačná činnosť pre tých, čo sa rozhodli pre evanjelium, – pastoračné pôsobenie na zreloch kresťanov v rámci kresťanského spoločenstva (VDK 49). U nás bol vydaný *Pastoračný a evanjelizačný plán* Katolíckej cirkvi na Slovensku 2001 – 2006, ktorý naznačuje tento proces.

Účinná evanjelizácia vyžaduje **koordináciu** medzi misijným ohlasovaním a katechézou uvádzania do kresťanského života (VDK 277). Potrebná je aj koordinácia všetkých pastoračných služieb v prepojení na jednotlivé formy katechézy (GS 43 – Gaudium et spes).

Kde mnohí pokrstení stratili zmysel viery alebo sa už vôbec nepovažujú za členov Cirkvi, je potrebná **nová evanjelizácia**, ktorá vyžaduje kerygmatickú katechézu (VDK 58, 62).

4. Podstata, cieľ a úlohy katechézy

Katechéza je organizované a systematické podávanie kresťanského učenia (CT 21 – Catechesi tradendae, VDK 114) v spoločenstve, do ktorého má vovádzať a v ňom sa aj vykonávať. Katechéza je procesom výchovy viery (VDK 69). Vychádza z apoštolskej kerygmy, ktorú primerane vysvetľuje a vykladá tým, ktorí už veria a chcú sa prehĺbiť vo viere. Vzorom katechézy je krstný katechumenát (VDK 90, 88).

Cieľom katechézy je uviesť do spoločenstva s Ježišom Kristom a je vyjadrený vo vyznání viery (VDK 80-82). Katechéza sa uskutočňuje v procese vzájomnej komunikácie, v ktorom je ohlasovaná radostná zvesť a tá si vyžaduje vieru, spoločenstvo a slobodnú odpoveď (Jan Pawel II., *Wierze w Boga Ojca Stworzyciela*, Citta del Vaticano 1987, s.13-14).

Základnými úlohami katechézy je: poznanie viery, liturgická formácia, morálna formá-

cia, uvádzanie do kresťanského života, výchova k spoločenstvu a poslaniu (VDK 84-86).

5. Druhy, formy a typy katechézy

Ak chceme dnešným ľuďom odovzdať bohatstvo evanjelia, musíme voliť primeraný druh, formu a typ katechézy, ako sa dostať k ich srdcu.

Prvé ohlasovanie (predkatechéza) je prvou etapou katechézy, pozývajúcou k obráteniu (VDK 62). Môže sa uskutočňovať v škole, vo farnosti pri príprave ku sviatostiam (evanjelizačná katechéza), pri rôznych akciách v rámci farnosti (výlety, tábory, spevokol, oprava kostola...).

Katechéza uvádzania do kresťanského života (iniciácia a mystagógia) Je spojená s prípravou ku sviatostiam uvádzania (VDK 66, 68). Mladí ľudia si majú čo najviac osvojiť praktizovanie viery. U detí a mládeže je potrebné upresniť jej formy v škole a vo farnosti. U dospelých celá katechéza prebieha vo farnosti. Budúcnosť evanjelizácie závisí v značnej miere od kresťanskej rodiny (FC 52 – *Familiaris consortio*). Cirkev sa musí postarať o hlbšie programy prípravy na manželstvo, ktorú treba uskutočňovať ako postupný a trvalý proces (FC 66).

Permanentná katechéza (výchova vo viere) je forma, do ktorej má prejsť iniciačná katechéza. Má rôzne formy:

1. **Katechéza podľa veku** – je podstatnou požiadavkou. Katechéza dospelých je hlavnou formou, ktorej sú podriadené všetky ostatné, i keď sú tiež potrebné (VDK 171).

a. **Katechéza pre deti:** Katechéza detí je predovšetkým výchovná. Je dôležité, aby si deti nadobudli správne ľudské i kresťanské vlastnosti a návyky (VDK 178). Volia sa tematické katechézy pri rôznych príležitostiach, neformálnych stretnutiach (adventná, pôstna katechéza, pobožnosti...) a pri rôznych podujatiach (výlety, tábory, spevokoly).

b. **Katechéza pre mládež:** môže to byť systematické prehlbovanie viery alebo mystagogická katechéza (hľadanie zmyslu života, otázka povolania, systematická príprava na manželstvo...) a programové tematické katechézy, ktoré sú prispôbené mladým (VDK 185). Je potrebná spolupráca so združeniami, hnutiami a pastoračnými centrami mládeže, univerzitnými pastoračnými centrami (UPC), klubmi, oratóriami a médiami.

c. **Katechéza dospelých:** Katechéza nepokrstených dospelých sa rozvíja v rámci katechumenátu. Katechéza pokrstených dospelých, ktorí sa chcú vrátiť k viere, alebo tých, čo si potrebujú doplniť uvedenie do kresťanského života sa vyvíja (štúdium a prehlbovanie poznania Sv. písma, objasňovanie súčasných náboženských a morálnych otázok, rozvíjanie základov viery...). Ide o katechézu zdokonaľujúcu, príležitostnú využívajúcu voľný čas... (VDK 175, 176).

2. **Katechéza rodín** – si zasluhuje zvláštnu pozornosť. V dnešnej sekularizovanej a pluralitnej spoločnosti je rodina podrobená veľkému tlaku a často je rozdelená, alebo neplní jej funkciu (FC 52). Cirkev jej má pomôcť katechézou, do ktorej je zapojená rodina ako celok.

3. **Príležitostná (tematická) katechéza** – pre katechézu je potrebné využiť vhodné príležitosti osobného, rodinného spoločenského a cirkevného života (katechéza birmovancov, mladých, dospelých, rodičov prvoprijímajúcich detí, predkrstná katechéza rodičov...).

4. **Systematická katechéza** – dá sa pripraviť na určité časové obdobie. Tematicky môže mať v sebe prvky liturgickej katechézy, prehlbovania základných náboženských vedomostí a sociálnej nauky, období cirkevného roka (advent, pôst ...). Zameriava sa na bežný život kresťana, začleňuje ho do spoločenstva, inšpiruje ostatné formy katechézy (VDK 63-68).

5. **Špeciálna katechéza** – katechéza špeciálnych skupín ako:

- Rómov, ktorú treba v našich podmienkach rozvíjať
- jazykových menšín, v ktorej je potrebné pamätať najmä na potrebné katechetické materiály
- starých ľudí, ktorú je potrebné dôsledne rozpracovať
- diferencovaných skupín ľudí, (ako robotníci, slobodné povolania, vedci, univerzitná mládež)
- postihnutých, nespôsobilých, odsunutých na okraj spoločnosti
- ľudí vysunutých na okraj (emigrantov, migrantov, bezdomovcov, závislých, väzňov...).

Potrebná je **koordinácia katechézy** medzi jej formami a typmi (VDK 274).

6. Vyučovanie náboženstva (VN) v škole

Vyučovanie má preniknúť do prostredia kultúry, vstúpiť do vzťahu s ostatným poznaním

a sprístupňovať evanjelium v osobnom procese systematickej a kritickej asimilácie kultúry, tak, aby evanjelium vniklo do mentality žiakov. VN má mať systematickosť a prísnosť ako ostatné predmety, má predkladať kresťanské poslanstvo so serióznosťou a hĺbkou, s akou iné disciplíny predkladajú svoje poznatky. Svätý Otec vyjadril potešenie vo svojom prejave našim biskupom 7. 9. 1998 (Ad Limina), že bolo zabezpečené VN na školách. Zároveň zdôraznil, „že tento spôsob evanjelizácie nenahradí farskú katechézu detí, mládeže a dospelých. Škola je iste výdatnou pomocou, ale **centrom katechézy** zostáva farnosť.“ U nás je potrebné rozlišovať nasledujúce delenie: vyučovanie náboženstva (VN) je v cirkevných katolíckych školách, na štátnych školách je to náboženská výchova (NV), ako výchovný predmet v alternácii s etikou. Jeden aj druhý predmet je rovnomerne zameraný na vedomosti i výchovné pôsobenie.

VN sa uskutočňuje v rôznom kontexte školy a hoci si zachováva vlastný charakter, nado-
búda rôzne zameranie (VDK 74). VN má mať **základné vlastnosti**:

1. náboženskú senzibilitu, rozvoj schopnosti vnímania pre náboženský rozmer skutočnosti, citlivosť na vzťahy; 2. náboženský obsah, základné náboženské vzdelanie v zmysle sprostredkovania viery, kultúry a tradície). 3. náboženskú komunikáciu (porozumieť pojmy ako viera, milosť, hriech, odpustenie, spása, vykúpenie...) a umožňuje žiakom klásť otázky. 4. náboženský spôsob života, ponúka základné formy – modlitbu, bohoslužbu a sociálnu angažovanosť.

Školské VN má charakter katechézy a je konfesiónálne, pričom sleduje, aký stupeň viery žiaci majú. Podľa toho si stanovuje **ciele**: 1. Veriacim žiakom pomáha lepšie pochopiť kresťanské poslanstvo vo vzťahu k existenčným problémom. 2. Hľadajúcim alebo pochybujúcim žiakom pomáha spoznať vieru v Krista a ponúka odpovede, ktoré dáva Cirkev na ich otázky. 3. Pre neveriacich má typické črty misijného ohlasovania, aby sa mohli rozhodnúť pre vieru (VDK 75).

V službe kresťanskej výchovy je potrebná spolupráca kresťanskej výchovy v rodine, katechézy vo farnosti a školského vyučovania náboženstva (VDK 76).

Pre **katolícku školu** je kvalifikované školské VN, doplnené ostatnými formami služby slova, nevyhnutnou súčasťou pedagogickej úlohy a základom ich existencie (VDK 74).

7. Protagonisti katechézy a VN a ich formácia

Rodičia sú prví a hlavní vychovávatelia svojich detí (GE 3, Gravissimum educationis). Avšak v zložitých situáciách doby treba rodičom pomôcť vziať na seba výchovu svojich detí vo viere (VDK 227).

Biskupi sú prví zodpovední za katechézu aj VN a ich rozvoj (porov. VDK 222).

Kňazi, najmä farári, majú vzbudzovať v kresťanskom spoločenstve zmysel pre spoločnú zodpovednosť za katechézu. Majú sa starať najmä o súvis medzi VN, katechézou, sviatosťami, liturgiou a diecéznymi pastoračnými plánmi. Sú „katechéti katechéto“⁴. Kvalita katechézy spoločenstva závisí vo veľkej miere od prítomnosti a pôsobenia kňaza (VDK 224-225).

Rehoľné komunity majú venovať čo najviac svojich schopností dielu katechézy a VN podľa svojej charizmy. Je potrebné viac využiť ich služby v tejto oblasti (porov. VDK 229).

Laici poverení Cirkvou (kanonická misia) vykonávajú úlohu katechéto aj učiteľov náboženstva (N). Títo sa snažia žiť z viery i modlitby a mať osobný vzťah ku vychovávaným (porov. VDK 231). Sú rôzne typy katechéto (katechéta detí, mladých, dospelých... VDK 232).

Úloha kňazov, katechéto aj učiteľov NV a VN vyžaduje patričnú **formáciu**, v ktorej sa treba neustále zdokonaľovať po osobnej, ľudskej a kresťanskej stránke. Ide o osobnosť učiteľa NV a VN ako presvedčivého svedka viery. Podstatným cieľom formácie kňazov, katechéto a učiteľov NV a VN je komunikácia kresťanského poslanstva (VDK 235). Zodpovední za formáciu katechéto a učiteľov NV a VN sa majú pripravovať rozvíjaním permanentnej formácie (porov. VDK 250). U nás je potrebné konkretizovať odbornú aj formačnú prípravu na príslušných vysokých školách (na vybraných pedagogických fakultách prednostne pre učiteľov NV a VN, na teologických fakultách prednostne pre katechéto pre farskú katechézu, VDK 233, 234).

8. Štruktúra a miesta katechézy

Pre organizovanie katechézy sú zriadené:

Diecézny katechetický úrad je orgánom, ktorým biskup, riadi a usmerňuje všetky kate-

chetické činnosti. (VDK 265) Odporúča sa medzidiecézna spoluprácu (VDK 268).

Katechetický úrad (Katolícke, pedagogické a katechetické centrum) a **komisie KBS** poskytujú pomoc a slúžia potrebám katechizácie, ktoré sa týkajú všetkých diecéz (VDK 269, CIC 775 §3 – Kódex kanonického práva).

Diecézny školský úrad prispieva k účinnému spojeniu katechizácie v jednotlivých školách a ich spolupráci s jednotlivcami a inštitúciami. Napomáhajú študovať a uvádzať do života dokumenty koncilu, aby sa oživovali jednotlivci, rodiny, spoločenstvá, inštitúcie...

Miesta katechézy sú:

- rodina, definuje sa ako domáca cirkev
- farnosť, je najvýznamnejším miestom, na ktorom sa formuje a prejavuje kresťanské spoločenstvo
- komunita žijúca zasväteným životom,
- škola, kde môže evanjelium zharmonizovať kultúru žiakov vo svetle viery
- katolícka škola, usiluje sa o ľudskú a kresťanskú formáciu mladých
- združenia, hnutia, kresťanské skupiny, v týchto zoskupeniach sa kresťania venujú priamemu apoštolátu, charitatívnej láske a pomoci. V nich treba rešpektovať vlastnú povahu katechézy.
- základné kresťanské spoločenstvá, iné zariadenia (mládežnícke strediská, UPC, kluby, oratóriá, médiá; VDK 261). Sú znakom vitality Cirkvi a treba ich podporovať.

Miesto katechézy sa má stať kresťanským spoločenstvom, ktoré je počiatkom a cieľom katechézy (VDK 158, 254).

9. Pripravované dokumenty

Misijná, katechetická a pastoračná služba musí zohľadniť hlboké zmeny v živote rodiny, komunít, škôl, spoločnosti, verejnej mienke, masovokomunikačných prostriedkoch... Ohlasovanie radostnej zvesti je stále naliehavejšie a namáhavejšie. V snahe o prekonanie ťažkostí, získanie lepšej orientácie a nabranie nového elánu je potrebné pripraviť viaceré dokumenty. To vyžaduje spoluprácu s ostatnými komisiami a radami KBS. Potrebné dokumenty sú:

Misijný, katechizačný a pastoračný program na Slovensku, ktorý podá harmonizujúci postup pre misijnú činnosť, katechézu i pastoračiu. Diecézy vzhľadom na osobitné špecifiká si vytvoria vlastný projekt, čo je kompetencia diecézneho biskupa (VDK 277).

Katechetické direktorium Katolíckej cirkvi na Slovensku, ktoré bude aplikovať zásady Všeobecného direktória pre katechizáciu a vytýči základné teologicko-pastoračné zásady pre našu krajinu (VDK 9,11). Tento dokument bude obsahovať aj zdôvodnenia (nielen, čo treba robiť, ale aj prečo – inkulturácia VDK).

Program vyučovania náboženstva Katolíckej cirkvi na Slovensku bude obsahovať zásady pre cirkevné, štátne a súkromné školy v oblasti vyučovania náboženstva a jeho prepojenia s celým evanjelizačným procesom. Pre jednotlivé typy a všetky ročníky škôl sa vypracujú ucelené osnovy, učebnice, príručky a potrebné pomôcky.

Katechetický projekt, ktorý spracováva koordináciu foriem katechézy vo farnosti. Každá diecéza si vytvorí svoj vlastný projekt. Má obsahovať jednotný a ucelený proces uvádzania do kresťanského života (VDK 274-275).

Projekt formácie protagonistov katechézy sleduje aby katechéti, kňazi, učitelia NV a VN boli schopní odovzdať evanjeliové hodnoty (VDK 234, 235).

Miestne (národné) katechizmy pre jednotlivé kategórie katechizovaných pretlmočia učenie Cirkvi do nášho prostredia pre jednotlivé kategórie adresátov (VDK 135).

Výchovný projekt katolíckej školy má sa rozvíjať na základe koncepcie Druhého vatikánskeho koncilu, najmä koncilovej deklarácie o kresťanskej výchove – Gravissimum educationis a ďalších dokumentov Magistéria Cirkvi.